

Miquel Servet, català universal

Autor: Raimon Balagué

Data de publicació: 04-01-2013

Tot i que Vilanova de Sixena, el lloc on la història oficial fa néixer En Miquel Servet, és una població catalana d'administració aragonesa, En Raimon Balagué ens aporta diverses referències documentals on se'l fa explícitament i unívocament català.

La recerca de noves dades sobre En Joan de Valdés m'ha portat a llegir alguns capítols de l'obra *Memorie degli Scrittori Cosentini*, escrita per Salvatore Spirti el 1750. Sobre En Valdés no hi vaig trobar cap informació nova que m'ajudés en la meua investigació, però en un dels passatges hi apareixia un personatge que m'obligava a fer una aturada momentània en el camí. Es tractava, ni més ni menys, que d'En Miquel Servet, humanista, científic i teòleg, universalment conegut per les seves aportacions revolucionàries en matèria de medicina i teologia que, finalment, després de ser jutjat per un tribunal civil a la ciutat de Ginebra, el conduïren a la foguera.

En efecte, Salvatore Spirti, en parlar de l'arribada de les doctrines reformistes a Itàlia, en fa responsables "dos espanyols: Michele Revés, després conegut sota el nom de Servet i Giovanni Valdés"¹. No obstant això, el que em va cridar l'atenció va ser la nota al peu de pàgina en què l'autor amplia la informació sobre En Servet i el presenta com a "nascut a Tarragona, a les Espanyes"².

No és cap novetat que la pàtria d'En Servet ha estat objecte de discussions intenses; la història oficial diu que va néixer a la localitat de Vilanova de Sixena, però també hi ha hagut qui l'ha considerat navarrès³ de Tudela i, fins i tot, el mateix Calví l'anomena espanyol-portuguès⁴. Les declaracions del mateix Servet davant dels tribunals que el van jutjar –o, almenys, les transcripcions que ens han arribat– també són contradictòries respecte al seu lloc d'origen, perquè, si bé durant el seu primer procés, a Viena del Delfinat, declara ser de Tudela, al cap de dos mesos, ja a Ginebra, afirma ser natural de Vilanova, al regne d'Aragó⁵.

La incertesa del seu origen no és l'únic punt fosc de la biografia d'En Miquel Servet; també el seu cognom presenta

diverses variants. Així, doncs, el podem trobar com a Servet, Serveto, Servetus, Revés, Villeneuve, o Villanovanus i, fins i tot, es conserven documents on hi signa com a "ab Aragonia Hispanus"⁶.

Però, centrant-nos en la pàtria d'En Miquel Servet, ¿en què es fonamentava En Salvatore Spiriti per afirmar que era originari de Tarragona?

La resposta a aquesta pregunta la trobem a l'Apologia pro Serveto, un petit assaig en defensa de les tesis d'En Servet, publicat el 1554, on al costat del seu nom hi apareix el gentilici «Tarraconensis». Històricament, l'obra ha estat atribuïda a un tarragoní deixeble seu anomenat Alphonso Lincurio, però darrerament els estudiosos han conclòs que aquest nom no és altra cosa que un pseudònim que amaga dues possibles identitats: la de Matteo Gribaldi o la de Celio Secondo Curione⁷.

Amb independència de qui hagués estat realment l'autor de l'Apologia pro Serveto i segons la valuosa dada que aquest opuscle ens ofereix, no sembla agosarat considerar la hipòtesi que En Servet fos realment català, de Tarragona o dels seus voltants.

Tanmateix, no és del mateix parer el primer gran servetista espanyol, Menéndez y Pelayo, que considera que "su discípulo Alfonso Lincurio le apellida al modo clásico, Tarraconensis, que algunos mal informados o dejándose llevar por el sonsonete del apellido Servet han traducido ligeramente por catalán"⁸.

Tampoc no ho és Nicasio Mariscal, el qual amplia l'escadussera explicació de Menéndez y Pelayo: "De que sea catalán, no existe más razón para sostenerlo que el llamarlo Tarraconensis uno de sus discípulos, tarraconense de origen y antitrinitario como él, Alfonso Lincurio [...]. Lincurio, que escribía en latín, aludía a la antigua división hispano-romana, a la Hispania-Tarraconense, dentro de la cual estaba comprendido todo el antiguo reino de Aragón"⁹.

Amb aquesta interpretació a l'engròs del terme Tarraconensis, i atès que En Servet havia declarat ser natural de Vilanova, al regne d'Aragó, Menéndez y Pelayo conclou que la Vilanova a què es refereix En Servet és Vilanova de Sixena i que, per tant, era aragonès.

Però, hi ha indicis que ens puguin fer qüestionar el raonament de l'erudit castellà?

En primer lloc, el que sobta a simple cop d'ull és que, si bé Menéndez y Pelayo nega que el terme Tarraconensis es refereixi a Tarragona en el cas d'En Servet, en el cas de Lincurio (del qual no sabia que en realitat era un pseudònim) també descrit com a Tarraconensis, no té cap mena de reserva a l'hora d'acceptar la seva catalanitat.

En segon lloc, encara que l'autor de l'Apologia pro Serveto es referís realment a l'antiga província romana, als Països Catalans hi ha més de vint poblacions que també es diuen Vilanova i que, també podrien haver estat el lloc de naixement d'En Servet.

En tercer lloc, també cal contemplar la possibilitat que Tarraconensis es refereixi a l'Arquebisbat de Tarragona i aleshores ens quedarien tres poblacions; dues que encara hi pertanyen Vilanova de Prades, Vilanova d'Escornalbou i Vilanova i la Geltrú –que antigament s'anomenava Vilanova de Cubelles– i que en avui depèn del Bisbat de Sant Feliu de Llobregat.

I per últim, cal tenir en compte que el fet que una obra estigui escrita en llatí no vol dir necessàriament que hagi d'emprar les divisions territorials de l'Imperi Romà a l'hora de parlar de les poblacions d'un país o d'una regió. Precisament un dels molts textos que he trobat –espero publicar-ne un article aviat– que testimonien la catalanitat d'en Joan de Valdés n'és un bon exemple; es tracta del primer volum de l'obra *Historiarum Clericum Regularium*, escrita el 1650 per Giuseppe Silos. En parlar-nos de la pàtria d'En Valdés l'autor ens diu sense cap tipus de subterfugi que era català: "Ioannes Valdesius [...] Orbi dedit Catalaunia"¹⁰.

Malgrat que l'estudi de Menéndez y Pelayo i els d'altres erudits espanyols sembla que més que voler indetificar la veritable terra d'origen d'En Servet pretenguin demostrar la seva no-catalanitat, no hem de descartar que aquest, efectivament, hagués nascut a Vilanova de Sixena. Però, fins i tot en el cas que això fos així, res no ens impedeix de situar el personatge en una òrbita netament catalana, ja que, com ens advera l'expert servetista i editor de la seva obra completa Àngel Alcalà, "hasta hace poquísimos años Sijena perteneció a la Diócesis de Lleida"¹¹, cosa que indica que la llengua dels habitants d'aquesta població, si més no en temps d'En Miquel Servet, era el català tal i com ja afirmava a la revista *Joventut* Víctor Oliva: "Sixena i Vilanova de Sixena van ser habitades per gents que parlaven en català i en català redactaven els seus documents"¹².

Per si amb això no n'hi hagués prou, l'arquebisbe de Viena del Delfinat, Pierre Paulmier, protector i amic personal d'En Servet, no només el tenia per català, sinó que, a més, se servia d'ell a l'hora de tractar amb els senyors i els prelats de la Provença, Narbona i Perpinyà, "perquè ell era instruït en aquesta bella llengua i la parlava meravellosament"¹³.

La catalanitat d'En Miquel Servet no ha estat, com en tants d'altres personatges usurpats per la censura castellana, un tema tabú i al llarg dels segles posteriors a la seva mort han aparegut diverses obres de tipus científic, teològic o històric que hi han fet esment amb naturalitat. A tall de conclusió, val la pena destacar-ne dues, pel fet que els seus autors eren aragonesos i, per tant, gens sospitosos de catalanisme. A la primera d'elles, *Ilustración veterinaria y tratado de afectos y modo de febricitar el animal*, de Miguel Pedro Lapuerta, editada el 1781, l'autor hi diu que "Servet excercitava la medicina en Tarragona" y que era "catalán"¹⁴. I en l'altra, escrita per Vicente de la Fuente, intitulada *Historia eclesiástica de España*, i publicada el 1855, hi trobem un capítol on l'encapçalament explicita: "Calvino hace quemar al catalán Servet"¹⁵.

Raimon Balagué

Barcelona, juny del 2012

1 SALVATORE SPIRITI, *Memorie degli Scrittori Cosentini*; Nàpols, 1750, p. 65.

2 Ídem

3 MIGUEL SERVET, *Obras completas, Vida, muerte y obra*; a cura d'Ángel Alcalá, Ed. Larumbe, Colección Clásicos Aragoneses, Zaragoza, 2003, vol. I, p.23 i 24.

4 MARCELINO MENÉNDEZ Y PELAYO, *Historia de los heterodoxos españoles*, Madrid, 1881, vol. IV, p. 245.

5 M. SERVET, ob. cit., p.78.

6 M. MENÉNDEZ Y PELAYO, ob. cit., p. 216.

7 GOVERT WESTERVELD, Miguel de Cervantes Saavedra, Ana Félix y el morisco Ricote del Valle de Ricote en "Don Quijote II" del año 1615 (capítulos 54, 55, 63, 64 y 65); Murcia, 2007, p. 189 i 190.

8 M. MENÉNDEZ Y PELAYO, ob. cit., p. 216.

9 MIGUEL VILLANOVANO (MIGUEL SERVETO), *Razón universal de los jarábes según inteligencia de Galeno*, con un prólogo del Dr. Nicasio Mariscal y García de Rello; Biblioteca Clásica de la Medicina Española, vol. IX, Madrid, 1948, p. 141.

10 GIUSEPPE SILOS, *Historiarum Clericum Regularium a Congregatione Conditia*; Roma, 1650, vol. I, p. 210.

11 M. SERVET, ob. cit., p.43.

12 VÍCTOR OLIVA, "Pàtria de Servet", dins *Juventut. Periòdich catalanista*; any IV, núm. 199, Barcelona, 1903, p. 789 i 790.

13 POMPEU GENER, *Servet: Reforma contra Renacimiento. Calvinismo contra Humanismo*; Ed. Maucci, Barcelona, 1911, p. 23.

14 MIGUEL PEDRO LAPUERTA, *Ilustración veterinaria: y tratado de afectos y modo de febricitar el animal*; Saragossa, 1781, vol. I, p. 223.

15 VICENTE DE LA FUENTE, *Historia eclesiástica de España*; Barcelona, 1855, Tom III, p. 132.